

PAPER DETAILS

TITLE: Özel eğitim ve rehabilitasyon alanında çalışan meslek elemanlarının öz-yeterlilik ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi

AUTHORS:

PAGES: 26-35

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/138080>

Özel eğitim ve rehabilitasyon alanında çalışan meslek elemanlarının öz-yeterlilik ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi

Ela TARAKCI, Fatih TÜTÜNCÜOĞLU, Devrim TARAKCI

[Tarakçı E, Tütüncüoğlu F, Tarakçı D. Özel eğitim ve rehabilitasyon alanında çalışan meslek elemanlarının öz-yeterlilik ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. Fizyoter Rehabil. 2012;23(1):26-35. Examination of self-efficacy and burnout levels of members of a profession working in the field of special education and rehabilitation.]

Research Article

Amaç: Bu çalışma çeşitli özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan öğretmen, fizyoterapist ve psikolog olmak üzere farklı meslek elemanlarının tükenmişlik düzeylerini inceleyerek bazı demografik ve mesleki değişkenlerle ilişkisini belirlemek için planlandı. **Yöntem:** Veriler, demografik veri formu, Maslach Tükenmişlik ölçeği ve öz yeterlilik değerlendirme ölçeği ile toplandı. Çalışmaya 88'i (% 70,96) bayan, 36'sı (% 29,03) erkek toplam 124 meslek elemanı katıldı. Bunlardan 68'i (% 54,83) eğitimci, 32'si (% 25,80) fizyoterapist, 24'ü (% 19,35) psikolog idi. **Sonuçlar:** Katılımcıların yaş ortalaması 33,91±12,24, toplam çalışma yılları ortalaması ise 11,47±11,97 yılı. Maslach tükenmişlik ölçeğinin duygusal tükenme alt bölümü puanları 11,62±5,38, duyarsızlaşma 2,55±2,51, kişisel başarı puanı 23,19±3,65 olarak bulundu. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alanlarında yüksek düzeyde tükenmişlik, kişisel başarıda düşük tükenmişlik saptandı. Yaşla ($r=-0,19$, $p=0,03$), toplam çalışma yıllarıyla ($r=-0,23$, $p=0,01$) ve mesleki sorunlarla ($r=-0,31$, $p<0,001$), tükenmişlik düzeyleri arasında ilişki gözlemlendi. **Tartışma:** Çalışmanın sonunda özel eğitim alanında çalışan kişilerde çeşitli nedenlerle tükenmişlik düzeyinin yüksek olduğu bunun da çalışma performansı analizinde anlamlı olabileceği düşünüldü.

Anahtar kelimeler: Özel eğitim, Tükenmişlik; profesyonel, Rehabilitasyon.

Examination of self-efficacy and burnout levels of members of a profession working in the field of special education and rehabilitation

Purpose: This study was planned for determining burnout level of different professions, particularly teachers, physiotherapists and psychologists working in various special education and rehabilitation centers, and determining the correlation between some demographic, vocational variables and burnout. **Methods:** The data collected from the demographic data form, Maslach Burnout Inventory and self-efficacy rating scale. Totally 124 of professionals, 88 (70.96%) females and 36 (29.03%) males, participated in the study. Of these 68 (54.83%) were teachers, 32 (25.8%) physiotherapists, and 24 (19.35%) psychologists. **Results:** The average age of the participants was 33.91±12.24 and their average working year was 11.47±11.97 years. The emotional burnout section scores of Maslach Burnout Inventory were determined as 11.62±5.38, the desensitization as 2.55±2.51 and personal success scores as 23.19±3.65. High levels of burnout were seen in the fields of emotional burnout and desensitization, and low burnout was detected in personal success. Correlations were observed between burnout levels, and age ($r=-0.19$, $p=0.03$), total working years ($r=-0.23$, $p=0.01$) and vocational problems ($r=-0.31$, $p<0.001$). **Conclusion:** As a result of the study, it can be stated that the burnout level is high in the persons working in the field of special education because of various reasons, and that this can be significant in work performance analysis.

Key words: Private education, Burnout; professional, Rehabilitation.

E Tarakçı

İstanbul University, Faculty of Health Sciences, Department of Physiotherapy and Rehabilitation, İstanbul, Türkiye
PT, PhD, Assist Prof

F Tütüncüoğlu

Special Yıldız Çocuk Private Education and Rehabilitation Center, İstanbul, Türkiye
PT

D Tarakçı

Special Yıldız Çocuk Private Education and Rehabilitation Center, İstanbul, Türkiye
PT, MSc

Address correspondence to:

Yard. Doç. Dr. Ela Tarakçı
İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Çapa, İstanbul, Türkiye
E-mail: etarakci@istanbul.edu.tr

Tükenmişlik ilk kez 1974 yılında Freudenberg tarafından, işi gereği sürekli olarak diğer insanlarla yüz yüze çalışan kişilerde sıklıkla ortaya çıkan, üç boyutlu bir durum olarak tanımlanmıştır¹. Modern zamanların önemli fenomenlerinden biri olarak bilinen tükenmişliğin “mesleki bir tehlike” olarak ilk klinik tanımlamalarından ardından tükenmişlikle ilgili günümüzdeki en yaygın tanım Maslach Tükenmişlik Envanterini geliştiren Christina Maslach’a aittir. Maslach’a göre tükenmişlik “İş gereği insanlarla yoğun bir ilişki içerisinde olanlarda görülen *duygusal tükenme*, *duyarsızlaşma* ve *düşük kişisel başarı*” şeklinde tanımlanmıştır². Bireyde tükenmişlik, duygusal tükenme ile duyarsızlaşmanın artması, kişisel başarının ve başarı duygusunun azalması ile ortaya çıkmaktadır. Bireyin düşük iş performansı göstermesi, sürekli olarak işte bulunmaması, işle ilgili işlevlerini yerine getirmemesi ile sonuçlanan tükenmişlik, sosyal bir sorun olarak kabul edilmektedir³.

Tükenmişlik insanlarla yüz yüze ilişki gerektiren mesleklerde çalışan hekimler, hemşireler, sosyal hizmet uzmanları, eğitimciler, psikologlar, fizyoterapistler gibi meslek elemanlarında ve diğer sektörlerdeki çalışanlarda görülebilen bir durumdur.⁴

Son yıllarda farklı meslek gruplarında tükenmişliğin incelendiği çalışmalara rastlanmaktadır. Çalışmalar özellikle sağlık alanında çalışan meslek gruplarına odaklanmaktadır. Sonuçlar farklı meslek elemanlarında değişiklikler içerse de, ortak görüş tükenmişliğin kişinin başarı ve çalışma performansını olumsuz etkilediği ve tükenmişliği etkileyen faktörlerin ortaya çıkarılmasının tükenme gelişmeden önce erken dönemde önleme açısından önemli olduğudur⁵⁻⁹.

Bu çalışma özel eğitim ve rehabilitasyon alanında çalışan meslek gruplarında, yoğun iş yükü, zihinsel ve fiziksel yorgunluk, engelli bireyler ve ailelerini duygusal yönden destekleme ihtiyacı, ağır düzeyde etkilenmiş zihinsel ve bedensel engelli çocuklarla çalışma gibi etkenlere bağlı olarak tükenmişlik hissinin artabileceği hipotezinden yola çıkılarak planlandı. Yaşamın ciddi problemlerinden biri olan tükenmişliğin en aza indirilebilmesi için alanda çalışan bireylerin tükenmişlik düzeylerinin

tanınması ve bilinmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, bu alanda çalışan meslek elemanlarının başarılı olabilmeleri ve verimli çalışabilmeleri için, kendilerini geliştirmeleri önemlidir. Alanda çalışan kişilerin kendilerini ne derece yeterli hissettikleri de önem kazanmaktadır.

Çalışmamızın amacı; özel eğitim ve rehabilitasyon alanında çalışan fizyoterapist, eğitimci ve psikologların çalışma ortamında yaşadıkları güçlükleri, öz-yeterliliklerini, tükenmişlik düzeylerini ve bunları etkileyen faktörleri incelemektir.

YÖNTEM

Araştırma Ocak-Nisan 2010 tarihleri arasında İstanbul ilinde bulunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan 124 meslek elemanı (eğitimci, fizyoterapist ve psikolog) üzerinde anket uygulaması ile gerçekleştirildi.

Kullanılan Ölçme Araçları:

Demografik Veri Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan, çalışma grubu ile ilgili demografik, iş yeri ve mesleki özellikleri belirlemeye yönelik 25 maddeden oluşan bir formdur.

Özel Eğitim Alanında Çalışanların Yaşadıkları Güçlükleri Belirleme Aracı; Çetin ve arkadaşları¹⁰ tarafından geliştirilen, “Özel Eğitim Alanında Çalışanların Yaşadıkları Güçlükleri Belirleme Aracı”; eğitimcilerin kendi yeterlikleri ile eğitim sürecine yönelik yaşadıkları güçlükleri ve çalıştıkları kurumların yapı ve işleyişine ilişkin güçlükleri içeren 28 adet sorudan oluşmaktadır. Yüksek skor yaşanan güçlüklerin fazla olduğunu gösterir. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0,88 olarak bildirilmiştir.

Kişilerarası Öz-Yeterlilik Ölçeği: Kişilerarası Öz-Yeterlilik Ölçeği’nin orijinali 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, eğitimcilerin üç alandaki kişilerarası öz-yeterlilik aktivitesine dayanmaktadır ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar, “sınıf yönetiminde algılanan öz-yeterlilik” inancı (14 madde), “meslektaşlardan elde edilen desteğe ilişkin algılanan öz-yeterlilik” inancı (5 madde) ve idarecilerden elde edilen desteğe ilişkin algılanan öz-yeterlilik inancı (5 madde)

biçiminde ifade edilmektedir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, Çapri ve arkadaşları¹¹ tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, Kişilerarası Öz-Yeterlik Ölçeği'nin faktör yapısını belirlemek amacıyla faktör analitik yöntemlerden temel bileşenler analizi uygulamışlardır. Uygulanan faktör analizi sonucunda, 24 maddeden oluşan ölçekten, ölçeğin yapısına uymayan ya da birden fazla faktöre yük veren 6 madde (8, 10, 14, 21, 23, 24) araştırmacılar tarafından ölçekten çıkarılmıştır. Birinci alt faktör sekiz, ikinci ve üçüncü alt faktörler ise beşer maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0,93 olarak belirtilmiştir.

Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitici Formu (MTE-EF)

Maslach ve Jackson¹² tarafından geliştirilen ve Maslach'ın adıyla literatüre geçen Tükenmişlik Envanteri yedi dereceli likert tipi bir ölçektir ve toplam 22 madde ve üç alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçeklerden duygusal tükenme alt ölçeği, 9 maddeden, duyarsızlaşma alt ölçeği 5 maddeden, kişisel başarısızlık alt ölçeği ise, toplam sekiz maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri "1 hiçbir zaman" ve "7 her zaman" biçiminde puanlanmaktadır. Türkçe 'ye çevrilen envantere bazı değişikliklere gidilerek özgün formunda yedi dereceli olan cevap seçeneklerinin "0 hiçbir zaman", "4 her zaman" olarak ölçeğin beş dereceli olarak düzenlenmesine karar verilmiştir. Tükenmişliğin yüksek derecesi, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçeklerindeki yüksek puanı, kişisel başarı, alt ölçeğindeki düşük puanı yansıtmaktadır. Orta düzeyde tükenmişlik, her üç alt ölçek için de orta düzey puanları yansıtırken, düşük düzeyi duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçeklerindeki düşük ve "kişisel başarı" alt ölçeğindeki yüksek puanlar yansıtmaktadır. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması, geçerlik ve güvenilirlik çalışması Çapri ve arkadaşları¹³ tarafından yapılmıştır. Ölçeğin alt boyutlarının test güvenilirlik katsayıları; duygusal tükenme 0,83, duyarsızlaşma 0,72, kişisel başarı 0,67 olarak bulunmuştur.¹³

İstatistiksel analiz:

Verilerin istatistiksel analizi için SPSS paket

programının 15,0 versiyonu kullanıldı. Veriler ortalama ve standart sapma ($X \pm SS$) olarak ifade edildi. Gruplar tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırıldı. Anlamlı çıkan parametreler için ikili gruplar halinde post hoc (Tukey HSD) testi kullanıldı. Değişkenler arası ilişkiler Spearman korelasyon analizi ile test edildi. Elde edilen verilerin istatistiksel olarak anlamlılığını test etmek için hata payı üst sınırı 0,05 kabul edildi.

SONUÇLAR

Çalışmaya 68'i eğitimci, 32'si fizyoterapist, 24'ü psikolog olmak üzere toplam 124 kişi dahil edildi. Çalışmaya katılan meslek elemanlarının yaş, toplam çalışma yılı, özel eğitimde çalışma yılı ve günde çalışılan saatleri Tablo 1'de gösterildi. Grupların yaş ortalamaları birbirinden farklıydı. Eğitimcilerin yaş ortalaması fizyoterapistlere göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksekti. Benzer şekilde özel eğitimde çalışma yılı ve toplam çalışma yılı da eğitimcilerin olduğu grupta daha yüksekti.

Özel eğitimde çalışanların yaşadıkları güçlükleri belirleme amacıyla doldurulan ankette eğitimciler, fizyoterapistler ve psikologların aldığı toplam puanlar Tablo 2'de gösterildi. Grupların yaşanan güçlükler anketinden aldığı puanlar istatistiksel olarak farklı değildi. ($p=0,43$).

Öz yeterlilik değerlendirme formuna verilen cevaplar analiz edildiğinde (Tablo 2), eğitimcilerin fizyoterapistlere göre kendilerini daha yeterli buldukları belirlendi ($p=0,01$). Psikologlar ve eğitimciler arasında öz yeterlilik açısından fark istatistiksel olarak anlamlı değildi ($p=0,23$).

Maslach tükenmişlik ölçeğinin kişisel başarı, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt bölümlerinin mesleklere göre incelenmesi Tablo 3'te gösterildi. Her üç alanda da eğitimci, fizyoterapist ve psikologlar arasında istatistiksel olarak fark gözlenmedi (kişisel başarı $p=0,54$, duygusal tükenme $p=0,63$, duyarsızlaşma $p=0,24$).

Çalışanların yaşadıkları sorunlar Tablo 2'de gösterildi. Çalışma ortamındaki iş yükünü en ağır olarak belirten grup, diğer meslek gruplarıyla en fazla sorun yaşayan grup ve mesleki eğitime en fazla katılan grup fizyoterapistler iken, fiziki

koşulları yüksek oranda kötü olarak değerlendiren grup ise eğitimcilerdi. Meslektaşlarıyla ve diğer meslek gruplarıyla en az sorun yaşayan grubu psikologlar oluşturmaktaydı.

Toplam çalışma yılı, özel eğitimde çalışma yılı, günde girilen seans sayısı, fiziki koşulların yetersizliği, yaşanan güçlükler, öz yeterlilik, kişisel başarı, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma arası ilişki incelendiğinde; fizyoterapistlerde toplam çalışma yılı ile öz yeterlilik arasında ($r=0,44$, $p=0,006$) ve kişisel başarı ile duygusal tükenme arasında ($r=-0,40$, $p=0,003$) ilişki saptandı, duygusal tükenme ile duyarsızlaşma arasında ise $r=0,58$ $p=0,001$) güçlü ilişki bulundu. Mesleklerle göre çalışma yılı ve tükenmişlik alt skorları arasındaki ilişki Tablo 3'te gösterildi. Fizyoterapistlerde ve psikologlarda toplam çalışma yılı ile tükenmişlik alt parametreleri arası ilişki görülmezken eğitimcilerde toplam çalışma yılı ile kişisel başarı arasında ($p=0,001$) ve toplam çalışma yılı ile duyarsızlaşma arasında pozitif yönde ilişki ($p=0,04$) saptandı.

Psikologlarda günde çalışılan saat ile yaşanan güçlükler arasında ($r=0,60$, $p=0,04$) ilişki gözlenirken, kişisel başarı ve öz yeterlilik arasında ($r= 0,89$ $p=0,006$) ve yaşanan güçlükler ile öz yeterlilik ($r=0,75$ $p=0,08$) arasında ilişki tespit edildi.

Eğitimcilerde kişisel başarı ile öz yeterlilik arasında ($r=0,35$, $p=0,03$), toplam çalışma yılı ile kişisel başarı arasında ($r=0,40$, $p=0,001$), toplam çalışma yılı ile öz yeterlilik arasında ($r=0,33$, $p=0,03$) güçlü ilişki saptanırken, toplam çalışma yılı ile duyarsızlaşma arasında ($r=-0,25$, $p=0,04$) ve günde çalışılan saat ile kişisel başarı arasında ($r=0,27$, $p=0,04$) ilişki saptandı.

TARTIŞMA

Yetersizlikleri nedeniyle yaşlılarından farklı özellik gösteren özel gereksinimli bireylerin, eğitim aldıkları özel eğitim ortamlarında ekip çalışmasının rolü büyüktür. Bu ekibin içinde farklı disiplinlerden bireyler, kendi uzmanlıklarını ortaya koyarak ortak bir amaç için çaba harcarlar. Özel gereksinimli bireyler için verilecek kararlar ya da uygulamalar, ekip tarafından ortaklaşa alınmalıdır.

Özel eğitim ekibi, yasa ve yönetmeliklere göre; özel eğitim uzmanı, çocuk gelişimi ve okul öncesi öğretmeni, fizyoterapist, psikolog, dil ve konuşma bozuklukları öğretmeni, işitme engelliler öğretmenlerinden oluşmaktadır. Bu ekip, merkezlerde uygulanan eğitim programlarına göre farklılıklar göstermektedir.

Ülkemizde özel eğitimde çalışan meslek elemanlarına yönelik öz-yeterlik inançları ve tükenmişlik düzeyleri ile ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Özellikle bu alanda çalışmakta olan kişilerin tükenmişlik ve öz-yeterlik durumlarını karşılaştırmak ve ikisi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak, mesleki yeterliğe yönelik farklı bir bakış açısı kazandırılmasında önemli görülmektedir.

Öz yeterlilik ile ilgili yapılan çalışmalar öğretmenler üzerine yoğunlaşmıştır. Akbaş ve arkadaşlarının¹⁴ öğretmen adayları üzerinde yaptıkları çalışmada öğretmenlerin öz yeterlilik inancı üzerinde önemle durulması gerektiği, bunun ileride yetiştirecekleri öğrencilerin başarısı üzerinde etkili olacağı vurgulanmıştır.

Bizim çalışmamızda özel eğitim alanında çalışan farklı meslek elemanlarının öz yeterlilikleri incelenmiş ve eğitimcilerin diğer meslek gruplarına göre kendilerini daha yeterli hissettikleri belirlenmiştir. Bunun, eğitimcilerin çalışma yıllarının diğer meslek elemanlarının çalışma yılından fazla olması nedeniyle olduğu düşünüldü. Fizyoterapistlerden oluşan grubun çalışma yıllarının düşük olmasına rağmen öz yeterliliklerinin iyi düzeyde bulunmasının mezuniyet sonrası eğitimlere diğer meslek gruplarından daha fazla katılmaları nedeniyle olabileceği düşünüldü.

Özel eğitim alanında çalışan farklı meslek elemanlarının yaşadıkları güçlükler hem kişisel bilgi ve deneyimlerindeki farklılıklar hem de uygulamada yaşanan farklılıklar açısından çeşitlilik gösterebilir. Bu nedenle özel eğitimde çalışan farklı meslek grubundaki kişilerin yaşadıkları güçlükleri belirlemek, yeni personel yetiştirilmesi, yetişmiş personelin hizmet içi eğitim ve programlarla desteklenmesi açısından yol gösterici olabilir.

Çalışmamıza benzer olarak Çetin¹⁰ özel eğitim alanında çalışan farklı eğitimcilerin yaşadıkları

Tablo 1. Grupların yaş ve çalışma süreleri.

	Eğitimci (N=68) X±SD	Fizyoterapist (N=32) X±SD	Psikolog (N=24) X±SD	p**	Grup	p***
Yaş (yıl)	38,20±13,51	25,90±3,20	31,00±7,75	<0,001	E-F	<0,001
Özel eğitimde çalışma yılı	5,69±4,72	2,62±2,09	5,58±6,38	<0,001	E-F	<0,001
Toplam çalışma yılı	15,88±12,97	3,48±3,32	7,79±8,37	<0,001	E-F	<0,001
					E-P	0,04*
Günde çalışılan saat	7,15±1,62	6±1,70	7,27±1,36	0,06	-	-

* p<0,05. E: Eğitimci, F: Fizyoterapist, P: Psikolog. ** Tek yönlü ANOVA. *** Tukey.

Tablo 2. Özel eğitim alanında çalışanların yaşadıkları güçlüklerin, öz yeterliliklerin, Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin ve yaşadıkları sorunların mesleklere göre incelenmesi.

	Eğitimci (N=68) X±SD	Fizyoterapist (N=32) X±SD	Psikolog (N=24) X±SD	p**	Grup	p***
Yaşanılan güçlükler	10,18±4,41	11,59±5,89	11,18±6,20	0,43	-	-
Öz-yeterlilik	26,43±3,81	24,43±3,53	25,00±2,68	0,01*	E-F	0,02*
Maslach Tükenmişlik Ölçeği						
Kişisel Başarı	23,48±3,85	22,62 ±3,72	23,08 ±1,97	0,54		
Duygusal Tükenme	11,36±5,86	11,65±4,66	13,00±4,41	0,63		
Duyarsızlaşma	2,41±2,70	3,12±2,29	1,83±1,69	0,24		
	%	%	%			
İş yükü (ağır)	10,1	40,6	27,3			
İş yeri ve fiziki koşullar kötü	55,1	46,9	27,3			
Meslektaşlarla sorun	10,1	6,3	0			
Diğer mesleklerle sorun	14,5	18,8	0			
Mesleki eğitimlere katılma	59,4	90,6	63,6			

* p<0,05. E: Eğitimci, F: Fizyoterapist, P: Psikolog. ** Tek yönlü ANOVA. *** Tukey.

Tablo 3. Mesleklere göre çalışma yılı ve tükenmişlik alt skorları arasındaki ilişki.

	Eğitimci (N=68) r (p)	Fizyoterapist (N=32) r (p)	Psikolog (N=24) r (p)
Toplam çalışma yılı-kişisel başarı	0,40 (0,001)*	0,21 (0,23)	0,02 (0,95)
Toplam çalışma yılı-duygusal tükenme	-0,14 (0,23)	-0,11 (0,51)	-0,19 (0,54)
Toplam çalışma yılı-duyarsızlaşma	-0,25 (0,04)*	0,13 (0,46)	-0,40 (0,19)

*p<0,05.

güçlükleri belirlemek için yaptığı çalışmada yaşların, cinsiyetlerin, alanda çalışma sürelerinin ve çalışılan kurumun yaşanılan güçlüklerin anlamlı düzeyde ilişki göstermediği, ancak mezun olunan bölümün yaşanılan güçlüklerle ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Çalışmamızda her üç meslek elemanının da yaşadıkları güçlüklerin birbirleriyle benzer olduğu tespit edildi. Bu sonucun eğitimciler, fizyoterapistler ve psikologların çalıştıkları koşulların ve yaşadıkları sorunların benzer olmasından kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Literatürde tükenmişlikle ilgili çalışmalara bakıldığında farklı meslek grupları ile araştırmaların yürütüldüğü görülmüştür. Girgin ve arkadaşları¹⁵ zihinsel engelli bireylerle çalışan öğretmenlerdeki tükenmişliği incelemişlerdir. Özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik sendromunun alt ölçümlerinden duyarsızlaşma puanının erkek öğretmenlerde daha yüksek çıktığı bulunmuştur. İş arkadaşlarından destek görme ve tükenmişlik alt ölçümleri birlikte değerlendirildiğinde iş arkadaşlarından destek görenlerin görmeyenlere oranla duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puanlarının anlamlı düzeyde düşük çıktığı bulunmuştur. Ayrıca mesleklerinin hak ettiği yeri bulmadığını düşünenlerin duygusal tükenmişlik düzeyi diğerlerinden önemli düzeyde yüksek çıkmıştır. Üstlerinden takdir görmediğini düşünen öğretmenlerin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puanları takdir gördüğünü düşünenlerden daha yüksek bulunmuştur.

Sayı ve arkadaşlarının¹⁶ ise doktor ve hemşireler üzerinde tükenmişlik ile ilgili çalışmalarında hemşirelerin doktora göre daha fazla duygusal tükenme yaşadıkları, kişisel başarı ve duyarsızlaşma bölümlerinde ise iki meslek elemanının farklı olmadığı görülmüştür.

Lorenz ve arkadaşları¹⁷ ise hemşirelerde tükenmişliği incelemişlerdir. İş çevresindeki stres faktörünün tükenmişlik ile ilişkisini vurgulamışlardır.

Çalışmamızda toplam çalışma yılı tüm meslek elemanlarında tükenme ile anlamlı korelasyon göstermemiştir. Bu sonucun aksine Pavlakakis ve arkadaşlarının çalışmasında,⁵ fizyoterapistlerin % 46'sının işlerini stresli bulduklarını ve orta düzeyde

çıkan tükenmişliğin çalışma yılı, düşük maaş ve yaş gibi faktörlerden etkilendiği vurgulanmıştır.

Çalışmamızda fizyoterapistlerin çalışma yılının diğer meslek gruplarına göre düşük olmasına rağmen diğer meslek gruplarıyla aynı tükenmişlik düzeyinde olmasının fizyoterapistlerin bedensel engelli grupla çalışmalarına, eğitimci ve psikologlara göre daha fazla fiziksel güç harcamalarına bağlı olabileceği düşünüldü.

Fizyoterapistlerde tükenmişliği inceleyen bir başka çalışma Calzi ve arkadaşlarının çalışmasıdır.⁷ Bu çalışma fizyoterapi ve rehabilitasyon alanındaki farklı profesyonelleri- fizyoterapist, konuşma terapisti, hemşire, doktor ve teknisyen- incelemiştir. Fizyoterapistlerin duygusal tükenmişlikleri diğer gruplara göre daha yüksek bulunmuştur.

Devlet hastanesinde çalışan sağlık personelinin tükenmişlik düzeylerini inceleyen araştırmada ise hemşireler, ebeler ve sağlık memurları incelenmiş, ebe grubunda duygusal tükenmemin diğer gruplara göre yüksek olduğu ancak grupların hiçbirinde tükenmişlik düzeyi ile çalışma süresinin ilişki göstermediği belirtilmiştir¹⁸.

Çalışmamızın sonuçları olarak incelendiğinde en göze çarpan bulgular şunlardır: eğitimcilerde toplam çalışma yılı arttıkça duyarsızlaşma da artmaktaydı, psikologlarda kişisel başarı oranı arttıkça öz yeterlilik düzeyi de artmakta ve fizyoterapistlerde başarı oranı arttıkça duyarsızlaşma oranı düşmekteydi.

Çalışmadaki meslek elemanlarının sayılarının farklı olması çalışmanın limitasyonu olarak düşünülebilir. Daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak, özel eğitim alanındaki farklı profesyoneller üzerinde yapılmış olması çalışmamızın üstün yanı olarak söylenebilir. Çalışmamızın daha fazla birey sayısı ile ve farklı bölgelerden çalışanlarla yapılacak ileriki çalışmalara yol gösterici olacağı görüşündeyiz.

Özel eğitim alanında çalışan meslek elemanlarının özürü bireylerle çalışırken karşılaştıkları güçlükler, ailelerin beklentilerinin yüksek olması, çocuklardaki gelişmelerin yavaş olması, seans sayılarının ve sürelerinin sınırlı olması, günde alınan seans sayısının fazla olması gibi nedenlerle tükenmişlik düzeylerinin yüksek

olduğu ve benzer problemler yaşadığını bildiren eğitimci, fizyoterapist ve psikologların çalışma yılından bağımsız olarak benzer oranda tükenmişlik gösterdiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

1. Wessells DT, Kutscher AH, Seeland ID, et al. Professional Burnout in Medicine and the Helping Professions. 1st ed. NewYork: Hawort Press; 1989:24-55.
2. Maslach C, Leiter MP. The Truth About Burnout. 1st ed, Jossey-Bass, San Francisco; 1997:97-122.
3. Bandura A. Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. In: Self-Efficacy in Changing Societies. A Bandura Ed, 2nd ed, Cambridge University Press, Cambridge; 1999:1-44.
4. Ünal S, Karlıdağ R, Yoloğlu S. Hekimlerde tükenmişlik ve iş doyumu düzeylerinin yaşam doyumu düzeyleri ile ilişkisi. Klinik Psikiyatri.2001;4: 113-118.
5. Pavlakis A, Raftopoulos V, Theodorou M. Burnout syndrome in Cypriot physiotherapists: a national survey. BMC Health Serv Res. 2010; 11:63
6. Gorter RC. Work stress and burnout among dental hygienists. Int J Dent Hyg. 2005; 3: 88-92.
7. Li Calzi S, Farinelli M, Ercolani M, et al. Physical rehabilitation and burnout: different aspects of the syndrome and comparison between healthcare professionals involved. Eura Medicophys. 2006;42:27-36.
8. Popa F, Arafat R, Purcărea VL, et al. Occupational burnout levels in emergency medicine-a stage 2 nationwide study and analysis. J Med Life. 2010;3:449-453.
9. Özdemir K, Coşkun A, Özdemir HD, et al. Dişhekimliği fakültesi öğretim elemanlarında mesleki tükenmişlik ölçeğinin değerlendirilmesi. Cumhuriyet Üniversitesi Dişhekimliği Fakültesi Dergisi. 1999;2: 98-104.
10. Çetin Ç. Özel eğitim alanında çalışmakta olan farklı meslek grubundaki eğitimcilerin yaşadığı güçlüklerin belirlenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi. 2004;5:35-46.
11. Çapri B, Kan A. Öğretmen kişilerarası öz-yeterlik ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2006;2:48-61.
12. Maslach C, Jackson SE. The measurement of experienced burnout. J Occup Behav. 1981;2:99-113.
13. Çapri B. Tükenmişlik ölçeğinin Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2006;2:62-77.
14. Akbaş A, Çelikkaleli Ö. Sınıf öğretmeni adaylarının fen öğretimi öz-yeterlik inançlarının cinsiyet, öğrenim türü ve üniversitelerine göre incelenmesi. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2006;2:98-110.
15. Girgin G.Baysal A. Tükenmişlik sendromuna bir örnek: Zihinsel engelli öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyi. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni. 2005;4:172-187.
16. Sayıl I, Haran S Ölmez Ş, et al. Ankara Üniversitesi hastanelerinde çalışan doktor ve hemşirelerin tükenmişlik düzeyleri. Kriz Dergisi 1997;5:71-77.
17. Lorenz VR, Benatti MCC, Sabino MO. Burnout and stress among nurses in a university tertiary hospital. Rev. Latino-Am. Enfermagem. 2010;18:1084-1091.
18. Şahin D, Turan FN, Alparslan N, et al. Devlet hastanesinde çalışan sağlık personelinin tükenmişlik düzeyleri. Nöropsikiyatri Arşivi. 2008;45:116-121

Ek 1. Maslach Tükenmişlik Ölçeği.

	Hiç bir zaman	Çok nadir	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
2- İş dönüşü kendimi ruhen tükenmiş hissediyorum.					
1-İşimden soğuduğumu hissediyorum.					
3- Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum					
4- İşim gereği karşılaştığım insanların ne hissettiğini hemen anlarım.					
5- İşim gereği karşılaştığım bazı kimselere sanki insan değillermiş gibi davrandığımı fark ediyorum.					
6- Bütün gün insanlarla uğraşmak benim için gerçekten çok yıpratıcı					
7- İşim gereği karşılaştığım insanların sorunlarına en uygun çözüm yollarını bulurum.					
8- Yaptığım işten tükendiğimi hissediyorum.					
9-Yaptığım iş sayesinde insanların yaşamına katkıda bulunduğuma inanıyorum.					
10- Bu işte çalışmaya başladığımdan beri insanlara karşı sertleştim.					
11- Bu işin beni giderek katılaştırmasından korkuyorum.					
12- Çok şeyler yapabilecek güçteyim.					
13- İşimin beni kısıtladığını hissediyorum.					
14- İşimde çok fazla çalıştığımı hissediyorum.					
15- İşim gereği karşılaştığım insanlara ne olduğu umurumda değil.					
16- Doğrudan doğruya insanlar ile çalışmak bende çok fazla stres yaratıyor.					
17- İşim gereği karşılaştığım insanlar ile aramda rahat bir hava yaratırım.					
18- İnsanlarla yakın bir çalışmadan sonra kendimi canlanmış hissederim.					
19- Bu işte birçok kayda değer başarı elde ettim.					
20- Yolun sonuna geldiğimi hissediyorum					
21- İşimde duygusal sorunlara serinkanlılıkla yaklaşırım					
22- İşim gereği karşılaştığım insanların bazı problemlerini sanki ben yaratmışım gibi davrandıklarını hissediyorum.					

Ek 2. Özel eğitim alanında çalışan eğitimcilerin yaşadıkları güçlükleri belirleme aracı.**Açıklama:** Aşağıdaki önermelerin size uygunluk derecesini lütfen boş bırakmadan, X koyarak belirtiniz.

	EVET	HAYIR
1 Öğrenci aileleri ile yeterli iletişim kuramıyorum.		
2 Neyi nasıl öğreteceğim konusunda yazılı kaynak ve materyale ihtiyaç duyuyorum.		
3 Bir sorunum olduğunda okul/kurum idaresinden yeterli destek alamıyorum.		
4 Çalıştığım okul/kurumda yeterli materyal bulmakta güçlük çekiyorum.		
5 Aldığım ücret beni tatmin etmediği için kendimi işime tam olarak veremiyorum.		
6 Öğrenci aileleri verilen ödevlerin yapılması konusunda özen göstermiyor.		
7 Eğitimim esnasında yaptığım staj niteliksel olarak kendimi geliştirmemi sağlayacak düzeyde değildi.		
8 Öğrenci aileleri kurumda verilen eğitimi destekleyici çalışmalar yaptırmıyor.		
9 Eğitimim esnasında özel eğitim alanı ile ilgili yeterli teorik donanım almadım.		
10 Eğitimim esnasında yaptığım staj süre açısından yetersizdi.		
11 Eğitimde kullanacağım materyalleri nasıl hazırlayacağımı bilmiyorum.		
12 Öğrenci aileleri özel eğitim hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip değil.		
13 İstek ve önerilerimiz idare tarafından dikkate alınmıyor.		
14 Kendimi mesleki olarak yetiştirmeye zaman bulamıyorum.		
15 Materyaller özel eğitim için uygun değil.		
16 Daha verimli olmak için meslek içi eğitim almak isterim.		
17 Yaptığım işin bana daha fazla ücret hak ettirdiğini düşünüyorum.		
18 Öğrenci ailelerinin çoğu her şeyi bizden bekliyor.		
19 Yeterli materyal bulamadığımdan öğretimde güçlük çekiyorum.		
20 Materyallerin çoğu ya kırık ya da işe yaramayan nesneler		
21 Okul/kurum idaresi ile yeterli düzeyde ilişki kuramıyorum.		
22 Özel eğitim öğretmenliği için yeterli bilgiye sahip değilim .		
23 Problem davranışlarla baş etmede güçlük çekiyorum.		
24 Eksilen materyallerin yerine yenisi konmuyor.		
25 Kendimi yorgun ve tükenmiş hissediyorum.		
26 Farklı eğitim yöntemlerinin nasıl kullanacağımı bilmiyorum.		
27 Öğrencilerin performanslarını nasıl değerlendireceğimi bilmiyorum		
28 Fiziksel ortamın öğretim gereksinimlerine göre nasıl düzenlenebileceği konusunda güçlük çekiyorum		

Ek 3. Öz-yeterlik Ölçeği.

Açıklama: Aşağıdaki öz-yeterlik inancınıza yönelik önermelerin size uygunluk derecesini lütfen boş bırakmadan, X koyarak belirtiniz.

	Bana uygun değil	Bana nadiren uygun	Bana çoğunlukla uygun	Bana tamamen uygun
1. Zor durumlarda bile ebeveynlerle iyi bir iletişim kurabilirim.				
2. En sorunlu öğrencilere bile sınavlar için gerekli konuları öğretebilirim.				
3. Gelecekte öğrencilerin bireysel sorunlarına daha iyi eğilebileceğime eminim.				
4. Dersim bölünse bile kesinlikle gerekli soğukkanlılığı koruyabilirim.				
5. Kendimi iyi hissetmediğim anlarda bile, derste öğrencilerle gerektiği gibi ilgilenebilirim.				
6. Uygun olmayan öğretim yapılarını değiştirecek yaratıcı fikirler geliştirebileceğime inanıyorum.				
7. Yeni projelerle öğrencilerin ilgisini çekebileceğime inanıyorum.				
8. Yeni gelişmeleri, bunlara şüpheyle bakan meslektaşlarımdan aksine uygulayabilirim.				